

PAAVO RINTALA

VALEHTELLIJAN MUISTELMAT

PAAVO
RINTALA

SAGA
EGMONT

VALEHTELIJAN
MUISTELMAT

Paavo Rintala

Valehtelijan muistelmat

SAGA Egmont

Valehtelijan muistelmat

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1982, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726546989

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Idyllistä maailmaan

1.

Sukupolveni nuoruudessa Helsingissä vihattiin ja pelättiin Neuvostoliittoa. Inhottiin avoimesti venäläisiä kuin jeesuskertomusten Jerusalemissa roomalaisia. Niin kutsutun sivistyneen mielipiteen ylenkatseesta saivat osansa poikkeuksetta kaikki jotka pyrkivät rakentamaan yhteistyötä venäläisten kanssa uudelta pohjalta olivatpa teollisuusmiehiä, poliitikkoja tai kulttuurin nimiä.

Nykyisin, kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin on tungosta neuvostoystävyyden ja yhteistyön linjalle, eikä niin vähäläntää teollisuusmiestä tai kunnallispoliitikkosielua olekaan ettei hän tilaisuuden tullen julkisen valheen edessä todistaisi uuden ulkopoliitikan siunauksesta, Ruhtinaan linjan kaiken ymmärryksen ylitse käyvästä kaukonäköisyydestä. Kun koti-Suomessa ollessani avaan töllöruudun ja katson yhteiskuntamme keulamiesten haastatteluja, itse asian vierestä kuultuna, kuulen kiitosvirren, suvivirren. Se »Saaronin kaunis kukka, kukoistus laaksosa» joka nykypolvien suomalaisten elämän »kruunaa, tekee taitavaks tavoisa», on Paasikiven – Kekkonen linja. Sitä ylistetään lähes suvivirren arkaaisin sanoin: »Ann' askeles tiukkuu rasvast', Meit' ruoki sanallas, Suo maistam' sit ain makiast', Niin sielu on autuas.»

Maireilijat ovat uusia kasvoja tai niitä jotka sukupolven ikä sitten puhuivat ja ajattelivat jyrkästi toisin. Meitä linjan vanhoja lumiauroja ei enää näy julkisuudessa. Käytössä kuluneina, ruostuneina meidät on siirretty hyllylle. Vain Ruhtinas yksin kukoistaa. Ja kansa taas, se myötäilee gallupkyselyitä ja ajaa ladalla, on oppinut läksynsä. Jos Bert

Brecht olisi toistamiseen pakolaisena täällä, kuinka hän kirjoittaisi kansan kaksikielisyydestä.

Sitä mukaa kuin Ruhtinaan asema vakiintui, sitä mukaa kuin hänen arvostuksensa lisääntyi Kolmannessa Roomassa ja sen heijastumana myös lännessä, meistä, hänen družinnikeistaan alkoi tulla epähenkilöitä. Itsekin teimme erään pahan virheen: syylistyimme smerdjakovismiin, stalinismiin, henkilönpalvonnan suomalaiseen ilmentymään, millä nimellä sitä kulloinkin kutsutaankin. Yliauliissa innossamme toteuttaa Ruhtinaamme lausumattomatkin toiveet aloimme nokkia niitä uuden ulkopolitiikan linjan vilpittömiä rakentajia joita Ruhtinaskin näsäviisasteli. Pyrkiessämme pyhittämään linjaamme karkotimme siltä monta rehellistä Suomen miestä ja ennen muuta tuhosimme ennakkoon mahdolliset johtajat Ruhtinaan jälkeen.

Ensimmäiseksi joutui epäsuosioon Ruhtinaan oman puolueen keulamies, puheenjohtaja, uskollisista uskollisin. Kun Ruhtinas alkoi nokkia häntä, seurasimme perässä. Paitsi että aiheutimme hajaannuksen ystävyiden linjan rakentajien keskuudessa, saimme Helsingin hyvän porvarinkin agressiot kohdistumaan tuota uskollista ja hänen kannattajiaan vastaan. Eikä Ruhtinas kertaakaan puolustanut häntä, päinvastoin ei jättänyt ainuttakaan tilaisuutta käyttämättä jos vain oli mahdollisuus letkauttaa.

Kiihko meni niin pitkälle että puheenjohtajan kraiveliin tartuttiin jo lentokoneessa. Kenties käsirysyyn kävijä koki näin kuuluvansa asiantuntijoiden joukkoon. Sitten tuli Ruhtinaan Oletetun Seuraajan vuoro. Ja jälleen Ruhtinas vaikenä, kun Helsingin ehta porvarin mielipide kääntyi tätä vastaan. Siinä vaiheessa me jo tajusimme että K-linjasta tehtiin loppua jotta Ruhtinas hallitsisi yksin. Tajusimme liian myöhään.

Tiedän ettei tämä tee oikeutta Ruhtinaalle. Hänellä ei ollut muuta mahdollisuutta kuin antaa meidän muuttua epähenkilöiksi, meillähän ei ollut johtajaa näköpiirissäkään. Ja miksi ei ollut? Itse olimme tuhonneet heidät. Tiedän että tämä tulkinta, niin väärin kuin se onkin Ruhtinasta kohtaan - häntähän velvoitti vain Suomen kansan menestys ja turvallisuus - niin oikein se on meitä kohtaan. Ja vaikka minä en koskaan kuvittele että meillä olisi ollut jotakin muuta vaihtoehtoa enkä tänäkään päivänä voi olla muuta kuin se mikä olin - Ruhtinaalle uskollinen (nyt jo entinen družinnik) - en kykene karkoittamaan mielestäni tätä. Katkeruuteen sisältyy lohdutus.

Meidän maljamme. Minun maljani.

Eikä kukaan voi ottaa sitä meiltä pois. Olemme saaneet nauttia sen täytenä, kuohuvasta piripinnasta sakkaan saakka.

Siirryn hyllylle ruostumaan samoissa tunnoissa kuin - minua ei tosin teloiteta kuten häntä - Vietnamin hallitsevan ruhtinaan hovimies, sotapäällikkö ja lumiaura 1400-luvulla. Eräänä yönä hän katseli ankkurissa kelluvaa venettä, hän tiesi jo silloin että hänen oli väistyttävä. Hän kirjoitti: »Hai khau da bac huu cam - vene kelluu ankkurissa yöllä.

Uskollinen kuninkaalle, lähimmäisilleni hellä,
sydämeni ei vaihtelua kaipaa.
Työtä ollut koko elämä, työtä.
Ja nyt hymähdän.
Ainut jonka siitä olen saanut -.»

Hän katselee ankkuroitua venettä kuun valossa ja kokee sen kelluvan poissa itsestään, maailman sydämellä.

Tiedän että Nguyen Trai teloitettiin 1442, silti se on minun tunnoistani kirjoitettu. Jos osaisin, kirjoittaisin samoin. Yhtä kaikki minun on aloitettava alusta - vain

päätyäkseni Nguyen Train tuntoihin - niistä nuoruuteni ajoista jolloin uutta suhtautumista Neuvostoliittoon hahmoteltiin.

Minua lähellä olleiden kuten minunkin on mahdotonta ja epäkiitollista kertoa totuus ja vain se viimeisten 35 vuoden aikaisista tapahtumista. Jokainen suomalainen kun kokee itse olleensa niiden päätodistaja. Minä tyydyn kertomaan vain sen jonka minua arvokkaammat ja suuremmat mahtimiehet jättävät pois omasta todistuksestaan: valheen, kaunistelun kuin myös omat että sukupolveni virheet. Minä en ole kelvollinen esittämään vain totuutta ja ainoastaan sitä.

Jääköön se mahtimiesten tehtäväksi, he kun pitävät kiinni rehellisyydestä ja pyrkivät olemaan aina ja kaikessa - Oikeassa. Mutta minä tiedän että rehellisyydestä kiinni pitäminen katkeroitti maani mahtimiehet yhtä lailla kuin vilppi kaunisti ja lihotti Helsingin hyvän porvarin rintamuksen. Ja varmuudessaan yhtä sokeina menevät hautaan niin väärämieliset kuin rehellisyyden kunnioittajat.

Miksi ei siis minulla olisi oikeutta mennä hautaani sellaisena kuin olen: koko elämäni oikean ja väärän, vilpittömyyden ja petoksen, pidättyvyyden ja avomielisyyden välillä tasapainoilteena. Niinhän käyttäytyi koko se Suomen kansa jonka minä tunsin.

Aloitin hautajaisista ja päätän häihin - omat hautajaiseni jääkööt kertomatta.

Oli siis hautajaiset, opiskelin valtiotieteellisessä. Muutamaa vuotta vanhempien sodasta palanneiden kavereiden kiire mahdollisimman äkkiä valmistumiseen oli vetänyt minutkin imuunsa. Heidän sotakokemuksiaan ihailen ja kadehtien kahlasin vanavedessä, mainittiin jo maisteriksi.

Sinä syksynä tulevan sukuni muuatta viisaimmaksi kerrottua - myös kyynikoksi, suvun Talleyrandiksi - Eetua,

Emil Kumeliusta haudattiin. Hänestä oltiin suvussa monta mieltä.

Oli miten oli.

Naiset olivat kauniita surupuvuissaan Eetun hautajaisissa. Pitkissä hameissa, mustissa sukissa. Jos suruhame jättää mustien sukien verhoamat sääret polviin saakka näkyviin luut, patit ja kohjut paljastaen, se ei ole elegantti suruhame vaikka muoti kuinkakin vaatisi lyhyttä helmaa. Se vähentää nuorten naisten suloutta, keski-ikäisten inhimillisyyttä.

Tämä oli yksi niitä »historian totuuksia» joita Eetu ennen kolmatta halvaustaan hihitteli Hessulle.

»Ma-maalima muuttuu. Vä-välillä edistyy, vä-välillä taantuu. Vaan sa-samppanja, na-naiskauneus ja valta, ne säilyttääpi arvonsa. Ja kai se tuo o-olut ohraneste ja kulta myöski, vaikkei ne oookkaan naiskauneuden ja sa-samppanjan väärtejä. Nuoruutta ja naiskauneutta ei korvaa viisaus, ei ku-kulta.»

Tyylilajissaan pysyen vanha kyynikko änkytti vähäisillä äänivaroillaan vastausta velipuolensa professori Henrik Kumelan - sukulaisten kesken Hessun - viimeiseen voiteluun. Hessu ei yrittänyt mitään sakraalista, koetti ainoastaan johdatella Eetua ennen lähtöä ajattelemaan historian tarkoitusta, sen kulkua realiteettien, välttämättömyyksien ja sattumien virrassa, pohjassa ja pinnalla.

»Fi-finit naiset ja valta», Eetu sai vielä sanotuksi. Voimat pettivät, hän kohotti oikeata kättään lakanalla - vasen oli halvautunut - yritti huitaista osoittaakseen ettei ollut kiinnostunut historian tarkoituksesta, että halusi vain levätä ja sulki silmänsä.

Seuraavalla viikolla häntä haudattiin.

Eemil Kumelius - Eetu ei ollut velipuoltensa tavoin suomentanut nimeään - onnistui saamaan mieleisensä

kuolinajan. Muodin mukaan hameen helma oli pisimmillään sodan jälkeen ulottuen pohkeen alapuolelle.

Lehtipuut krematorion kappelin ja meren välissä ja hautausmaan kiviaidan takana loistivat luopumisen väreissä. Lehtiä oli varissut maahankin. Oli kuulas iltapäivä. Mereltä kävi tuuli, se irroitteli niitä oksista, puhalteli kappelin tasanteelle. Krematorion edusta oli täynnä mustapukuisia miehiä ja naisia kukat, seppelet käsissä. Kappelin värikin keltainen kuin kuolleen iho – sopi syksyn keltaiseen.

- Mitä tässä vielä ootellaan, Lassi Kumela tuskaili.

- Kun ei tiedetä mennäänkö sisälle ennen presidenttiä vai sen jälkeen, Susanna selitti miehelleen kärsivällisesti kuten aina.

- Protokollasihteeriäkö sitä pitää lähteä hakemaan. Eetusta ei eläessäkään ottanut selvää, mitä se millonki meinasi. Ja samanlainen tuntuu olevan kuolleena, Lassi hoppuili.

Mereltä päin nousi loivaa mäkeä hevonen ja rattaat. Hessu tuli papin puvussa kappelin ovelle, viittoili. – Pitää olla sisällä kun presidentti saapuu.

- Sitähän täällä tuskaillaan mekö ensin vai se.

Vieraat alkoivat siirtyä kappeliin. Hessu kiirehti ovelle. Onneksi huomasiin tulla ajoissa hoputtamaan, hän katseli viimeisten hidasta liikkumista eteisestä kappeliin ja näki poliisiauton tulevan. Presidentin auto oli poliisin perässä. Hevonen veti leveitä rattaita keskellä katua, lavalla oli roskakuorma. Poliisi pysähtyi, autosta hyppäsi virkapukuinen koppalakki, huiatoi hevosmiehelle. Roskanvetäjä alkoi kääntää rattaita tulosuuntaan, tukki koko kadun.

Suruvieraat olivat jo penkeissä kun presidentti käveli Hessun saattamana raskaasti keppiinsä nojaten adjutantti pari askelta jäljessä hänelle varattuun tuoliin.

Kuunneltiin Bachin urkusoolo. Sitten basso lauloi urkujen ja jousien säestämänä.

Mein teurer Heiland, lass dich fragen,
Da du nunmehr ans Kreuz geschlagen,
Und selbst gesaget: Es ist vollbracht.
Bin ich von Sterben frei gemacht?
Kann ich durch deine Pein und Sterben
Das Himmelreich ererben?
Ist aller Welt Erlösung da?
Du kannst vor Schmerzen zwar nichts sagen,
Doch neigest du das Haupt
Und sprichst stillschweigend: Ja.

Hessu oli hoitanut hautajaisten järjestelyt, valinnut myös musiikin. Vaikka bassoaaria vaativuudessaan oli vaikea esitettävä hän oli halunnut sen, ei vain musiikin vaan aarian sanojen vuoksi. Sen sanallinenkin sanoma - kärsimyksessään Jumala ei kykene vastaamaan mitään varmaa, ainoastaan nyökkää vaieten - sopi Hessusta paitsi häneen itseensä myös Eetu-veljelle ainakin sen verran ettei tämä voisi piruilla arkussaan vaikka kuulisikin. Kun aaria loppui, Hessu meni arkun viereen ja alkoi toimittaa viimeistä palvelusta. Hän ei puhunut omaisille, ystäville eikä järjestöjen edustajille jotka tekivät kappelin puolityhjäksi ja kolkoksi, Eetultahan ei jäänyt lohdutettavia surevia omaisia. Obligatorista virttä ei laulettu. Hessu tiesi Eetun inhonneen virrenveisuuta. Hessu kävikin oitis käsiksi siunaustyöhön, otti lusikkamaisen lapion ja aloitti: - Maasta olet sinä tullut.

Hän heitti kolmasti multaa arkulle. - Ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman. Jeesus Kristus sinun Vapahtajas pitää sinun viimeisenä päivänä ylösherättämän.

Hän luki vanhan epistolakirjan rukouksen ruumista haudattaessa.

Omaisiet toivat kukkansa, seppelensä.

Presidentti nousi keppinsä varassa, käveli arkun viereen.

Adjutantti asetteli huolellisesti hänen seppelensä.

Presidentti kähisi, ryiskeli, puhui. - En koe olevani

saattamassa viime matkalle vain yhtä vanhaa ystävää.

Hänessä on menemässä mailleen eräs aikakausi: se

vanhasuometarlaisten aika jonka edustajat hänen laillaan

uskoivat pienten kansojen oikeuksiin ja järjen voittoon

valtioitten välisissä suhteissa. Aikakautta tässä haudataan.

Eetu Kumeliuksen muistoa kunnioittaen. J.K. Paasikivi.

Presidentti katsahti vihaisesti yleisöön. - Ei pelkkään lain kirjaimien vaan sen takana olevaan inhimilliseen ja järkeen, hän tuhisi, nyökkäsi arkulle ja laahusti raskaasti tuoliinsa.

Kun tuttavat ja järjestöjen edustajat olivat laskeneet seppelensä, urkuri soitti Bachia. Syksyn kukkien peittämä arkku lipui kiskoilla seinää kohti, siitä avautuivat pariovet, arkku meni sisään. Ovet sulkeutuivat. Urut lopettivat, presidentti nousi, kumarsi yleisölle ja katsoi Hessun kehoittaen tätä tulemaan rinnalleen.

- Aikakautta, niin, hän sanoi portailla sovitellessaan hattua päähän. He kävelivät autoa kohti adjutantti perässä. Uteliaimmat suruvieraat seurasivat kuullakseen edes sanankin.

Presidentti pujotti vasemman kätensä Hessun kyynärtaipeeseen. - Idman, Oskari, Eetu ja minä. Ei ollut meitä vanhasuomalaisia enää muita jäljellä kun toissa talvena tuskailtiin Stalinille vastinetta sopimustarjoukseen. Eetukin otti ja kuoli juuri kun sitä olisi tarvittu. Rintamakarkuri, aina kiertämässä vastuuta. Sais nyt olla remmissä mukana. Ryssän kanssa suhteet jäätyneet. Ulkopolitiikka seinää vasten. Maassa toimintakyvytön

hallitus. Kauppasuhteet juuttuneet. Saatu nootin poikasia, uhkailuita. Sotarikollisia muka jätetty luovuttamatta. Pravda kärisee harva se päivä. Kotikommunistit yrittää revanssia vaalitappioonsa. Nykyisellä hallituksella ei ole ulkopolitiikkaa. Brännvinsadvokatyriä se on. Ja lehdet panee parastaan tukeakseen ryssän vastaista ilveilyä. Ollis nyt Eetu edes hirnumassa, hihittämässä neuvojaan hirttämisen lykkäämiseksi. Mutta ei. Piruuttaan otti ja kuoli. Minun vaan on elettävä. Niin kuin Franz Joosef. Kaikki kuolee ympäriltä, minä yksin elän. Vasaran ja alasimen välissä: Kremlin ja Porkkalan tukikohdan.

Presidentti hidasti askeleitaan niin kuin Moskovan paino olisi tuntunut jaloissakin. - Luuletko sinä että tämä lystiä on.

Ei se sitä ollut, Hessu myönteli. Nääntymyksensä ja rauniokasojensa keskeltä rauhaan tähyilevä Eurooppa näki kaksi imperialismia, Hessu ajatteli. Uusi oli kasvanut savijaloilla horjahtelevaksi luulotellun jättiläisen varjossa ja seisoi nyt itäisen Euroopan yllä pelottavana, tuntemattomana kuin Goyan kolossi. Sillä oli Moskovan uuden tsaarin, generalissimuksen ääni. Se oli laajentanut valtakuntaansa lännemmäs kuin yksikään Romanov oli kyennyt. Ei syyttä Miljukov, historioitsija ja vuoden -17 Väliaikaisen hallituksen ulkoministeri emigranttina Pariisissa vähää ennen kuolemaansa ylistänyt entistä verivihollistaan ja maasta karkoittajaansa. Stalin oli toteuttanut ahneimpienkin panslavistien unelmat.

Adjutantti piti auton ovea auki. Presidentti päästi otteensa Hessun kyynärtaipeesta, vaihtoi kävelykepin vasempaan käteen ja ojensi oikeansa: - Terve. Soita tai kirjoita jos jotakin sen väärttä ilmaantuu.

- Terve ja kiitos, Hessu hyvästeli.

Presidentti sovitteli istumisensa takapenkille, ovi pantiin kiinni, adjutantti hyvästeli Hessun, meni kuljettajan

viereen. Kun auto lähti, presidentti ei vilkaissutkaan hautajaisvieraita. Molemmin käsin keppiinsä nojaten hän tuijotti eteensä.

Poliisiauto teki tietä, Hessun takana olevat huiskuttivat.

2.

Ruumiinsiunauksen kestäessä hautausmaan kiviaidan viereen krematoriota vastapäätä alkoi pysähdellä ohikulkijoita. Jotakin mahtitekijää siellä saateltiin viimeiselle matkalle kun poliiseitakin oli ja presidentin leijonavaakunainen musta auto. Kuin lotja. Jäätiin odottelemaan, norkoiltiin, yritettiin kadun yli suurta autoa hipelöimään.

Poliisit estivät. Ei saanut tulla.

Uteliaitten joukossa paasasi joku haastavasti leveällä pohjois-pohjalaisellaan: - On se kumma, ei saa ees läheltä katella. Polliisikki täälä herrain Helsingissä hienohelema mamsselleja.

Hän oli römäkkä-ääninen suuriruhoinen vaalea nuori mies, kädet popliinitakin taskuissa, mahan alku pystyssä, jalat tukevasti harallaan, isäntämies meiningeiltään. Päältä näkyi ettei hän ollut kotoisin torpasta vaan talosta. Norkoilijoitten joukosta kuului naurua. Naureskeltiinpa rehvakkaan nuoren miehen maalaismaisuuudelle tai poliisille, poliisi ei olisi poliisi ellei se ottaisi joukosta kuuluvaa naurua itseensä. Koppalakki levitti kätensä ja lähti vihaisesti puskemaan joukkoa kohti. - Kauemmas, hajaantukaa.

- Ei mun hajuni tartu sun finiin autoos. Valtionhan se on, lihavahko rehvastelija perääntyä mutisten. Kappelin kellot alkoivat soida ja ovet avautuivat. Paasikivi ja Hessu tulivat edellä, suruvieraat kohteliaan välimatkan päässä.

- Vanaha mieshän tuo on.

- Hiljempaa, polliisi hermostuu, römistelijän toveri varoitteli.

Kun presidentin auto lähti, iso mies työnsi leveälierisen huopahattunsa takaraivolle ja kääntyi tovereihinsa päin. - Muita suurmiehiä ei sitte ollukkaan.

Äskeinen varoittelija jäähdytteli kaverinsa intoa. - Lönnrotiako oottelit, Runebergiä tai Neelmannia. Mutta iso mies oli jo iskenyt silmänsä Hessun perässä tuleviin »Helsingin herroihiin». Uteliaat alkoivat hajaantua. Isäntämiestyypin - lainopin ylioppilas Perttusen - toverit aikoivat jatkaa matkaa. - Katotaan vähän, hän pidätteli ja seurasi Kumeloiden ja Mustamäkien vanhemman polven siirtymistä autoihin. - Kato, kato, kun ne vetää fiinit kostyymit päälle, oli ne sitten Oulujokivarren isäntiä ja emäntiä tai näitä Helsingin herroja, niistä paistaa tuo pönäkkyyys. Perttunen alkoi hyräillä puoliääneen vanhaa pohjalaista osakuntaviisua:

Varjeliini se tallin vintillä leilistä lasketteli
kun Jusliinin Oskari rivolipyssyllä herroja naksutteli.

Minna Mustamäen ja Lilli Kumelan perässä tuli suvun kaunotar Elisabet miehensä Jussi Kumelan rinnalla. Kaarina ja Ilmari viittoivat autoonsa Johannaa ja Leenaa. Ellen Mustamäen ja Esa Kumelan vierellä käveli Ossi Loimu.

Ossi huomasi pojat, huiskautti joukon jälkeen jättäytyneelle ja meni morsiamensa perässä autoon. Pojat tunnistivat hänet saman koulun oppilaaksi muutamaa vuotta ylempää. Joukon pomona esiintyvää Perttusta Loimun Ossin näkeminen ei kiinnostanut. Hän ihasteli nuoria naisia. - »Tunnon pohjalla huikasee. Fiinit naiset ja hemasevat autot. Musta auto ja mustat naiset, oottako nähny kiihottavampaa.»

- Autot on ostettu pohjosen ihmisen raatamisella. Sillä puulla ja massalla jota Oulusta ja Kemistä menee Englantiin, Perttusen äskeinen rauhoittelija kiihtyi. Mikkoa eivät naiset sykehdyttäneet. - Pohjosen ihminen se on nuo autot hankkinu. Me jalostetaan näille mettemme puut, ne muuttuu täällä kahiseviksi seteleiksi, jäävät tänne. Me hullut lähetetään näille vielä Kymmenen virran punalihakalat. Ja niittyjen mesimarjat likööritarpeiksi. Soitten hillat. Poronpaistit, Lapin turkikset, aapojen ukkomettot ja koppelot, tuntureista riekot. Nämä ahtavat mahaansa, röyhtäisevät. Vaan mitä lähettäapi meille vastalahjaksi herrain Helsinki? Paragraafeja, paskapuheita ja kaluunakekkuleita, jotta pohjoinen kansa ymmärtäisi olla nöyrä, kiitollinen ja kuuliainen Helsingin porholle ja hänen hutsulleen. Papit selittää että jumala on ne meille antanut suuressa viisaudessaan.

Mikko iski silmänsä Hessuun - tämä neuvoi Lassille mitä kautta muistotilaisuuteen ajettaisiin - niin kuin Hessu olisi ollut pohjoisen ja herrain Helsingin välisen juovan konkretisoituma. - Paksumahaiset papinpirut.

Kumeloiden ja Mustamäkien autot lähtivät. Perttunen huokaili naisten perään. Kappelin eteen ajoi bussi, siitä purkautui uutta suruväkeä mustine harsoineen, seppeleineen. Hollenderin Klasu hoputti lähtemään.

Mennä paapattelemaan, kävellä lepsuttelemaan.

Perttunen otti johdon, lähti laiskasti kävelemään, hyräili itseksensä: - Pomppilis pomppilis Oulun poijaat, oottakos kuullu ku Oulun poijaat. - Peni. Mihin se Peni jäi.

Huudettu käveli perässä joukosta jättäytyneenä. Hän näki cezannenkeltaisen krematorion kappelin, mustapukuiset suruvieraat, autot ja naiset ja pohjoisen kaupungin saman kadun menestyneen pojan näiden joukossa, näki mutta ei pysähtynyt katselemaan. Hän katsoi

vastapäisen hautausmaan puiden latvuksia eikä nähnyt niitäkään, katsoi niidenkin läpi.

Hän ei ollut vielä täällä vaan siellä mistä oli tullut.

Hän näki koivujen lehdet pohjoisen kaupungin erään esikaupungin perunamaan takana, tunsi mullokselle nostamiensa perunoiden tuoksun. Hautausmaan lehtipuiden punakeltaisten latvusten läpi hän näki pohjoisen Pohjanmaan saraheinää kasvavat harmaiden latojen ja pajukkojen lakeudet, syksyn värittämät pohjoisen suot.

Peni kuten toverinsakin oli vasta muutama päivä sitten tullut Pohjois-Suomesta pääkaupunkiin opiskelemaan.

3.

- Peni hei.

Huudettu käveli tovereittensa perässä nyt jo kuulomatkan päässä. Hautausmaan lehtipuut, puistikko krematorion ympärillä ja syksyn kuulaus oli palauttanut hänet takaisin sinne mistä hän muutama päivä sitten oli irtaantunut. Irtaantunut vain fyysisesti. Nykyinen matkustaminen oli liian nopeaa, juna tuli vajaassa kahdessatoista tunnissa seitsemänsadan kilometrin matkan, heitti hänet tänne. Mieli ei matkustanut yhtä nopeasti. Hän oli yhä siellä, kotikadun päästä aukeavalla perunapellolla lähdössä omasta Ithakastaan, ottamaan kohtalon käsiinsä. Tähän saakka hän oli nyrkkeillyt vain toisia vastaan. Uusi kamppailu oli alkamassa. Hän oli nousemassa kehään jonka vastapäisen neliön nurkkauksessa odotti kohtalo. Tämä oli ammattilaisottelu, erät vuosien pituiset. Tästä alkaen hän oli nyrkkeilevä kohtalonsa kanssa.

- - - perunat kuivahtivat mulloksen päälle levitetyillä sanomalehdillä. Vielä viimeisen penkin viimeinen varsi, hallaöiden mustaksi ropsima ja hiukan niljakas, penkin päälle repsahtanut. Hän kokosi sen kouriinsa, repäisi penkistä, kuokki mukulat, noukki ämpäriin ja kaatoi siitä sanomalehdille.

Siunatut perunat. Ensimmäisinä sodan jälkeisinä syksyinä syötiin perusateriaksi keitettyjä perunoita ja sienikastiketta, paistettuja perunoita, uuniperunoita, peruna-, silakka-, ja sienilaatikoita. Silti ei oltu eikä näytetty Vincentin perunansyöjiltä: jäsenet jäykät, sormet reumaiset, mieli harmaa, naiset maha revähtäneenä,

miehet lannistettuja, lapset ja nuoret jo ennakkollisesti valmiit näkemään isoissa siskoissaan ja veljissään tulevan aikuisuutensa harmaan lohduttomuuden - ei, ei oltu Vincentin perunansyöjiä vaikka koko Raksila söi niitä niinä syksyinä pääateriakseen. Mieli oli nousussa, sota lopussa, ja vaikka koko muu Suomi olisi ollut väärällä tai oikealla puolella VR, Raksilan elämän sydän oli ja pysyi. Sen alamaiset, raxsilalaiset, kuuluivat valtakuntaan johon voitot ja häviöt eivät ulottuneet. VR oli Raksilan suvereeni valtio, Oulun Vatikaani. Se antoi työtä, perunapellot pottuja ja kaupunginosan takaa alkavat männikkökankaat sieniä, puolukoita ja risuja hellapuiksi.

Rauhan mainingit tuntuivat täälläkin. Työtä riitti nyt muillekin kuin rautatieläisille, kaikille niin paljon kuin tienata kerkesi. Oulujokea alettiin padota, valtavat voimalatyömaat syntyivät. Tukkeja virtasi sulan aikana Oulujoen leveydeltä jokisuiston erotteluun. Toppilansalmi oli ulkomaan laivoja täynnä, sahat ulvoivat kolmeakin vuoroa.

Oli hyvä perunannostosää. Lehtipuut loistivat ruskassa. Taivas oli korkealla ja kuulas, kirkas kuin virren veisuussa »lasinen meri». Viimeisen sotasyksyn jälkeiset talvet, keväät ja kesät olivat olleet nopeampia kuin kalenteri kerkesi näyttämään. Arkinen kiire täytti ne, tuntui että syksy -44 oli yhtä kaukaisessa menneessä kuin syksy -39. Milloin ne panssaridivisioonan sotkat ja rynnäkkötykit olivat näillä pelloilla lähtiessään karkoittamaan saksalaisia Iijoen pohjoispuolelta? Eikö se ollut joskus Troijan sodan aikaan? Milloin kenraalit Siilasvuo ja Pajari laivasivat miehiään Oulun satamassa saartaakseen entisen aseveljen Kemissä ja Torniossa? Oliko sellaista syksyä ollutkaan. Jos lienevät nekin muistumat vain hiertymiä mielen pohjalla, alkavat aristaa kun lähtö on edessä.

Arpeutuneet ilot ja surut, umpeen kasvaneet kokemuksen tunnot aukeavat mielessä vereslihalle elämänmuutoksen hetkellä.

Hän oli käänteeseen edessä, nuori mies vedenjakajallaan, yksi Raksilan Hamletteja, »Hilikon Hamletteja» lähdössä herrojen Helsinkiin lukemaan itseään herraksi.

Hän poimi perunoita ämpäriin, kaatoi säkkiin, ojentautui, oikoi selkäänsä, katsoi etelään. Edessä aukeni puutalojen Raksila.

Kello tuli neljään. Hän sitaisi säkkien suut, nosti kottikärryihin, lähti työntämään. Kun veturivarikon ja rautateiden konepajan sireenit ulvoivat, hän oli perunakärryineen Karjakadun alkupäässä. Konepajan portit aukeaisivat juuri tällä hetkellä, viilanpölyisiä miehiä alkaisi lappaa korkean lankkuaidan takaa pajahallien pimennosta syyskuun aurinkoiseen iltapäivään. Hätäisimmät olivat valmiina jo kymmentä vaille pruustukkiensa ääressä. Sorvit oli pysäytetty. Pesuhuoneissa juoksivat kraanat, mäntysuopa vaahtosi. Trasselitukkoihin pyyhittiin veturinrasva ja metallipurua. Puoli neljältä alettiin kerätä työkaluja, lopetella töitä. Kiireisimmät olivat pestyinä ja kammattuina pruustukkiensa ja sorviensa vierellä odottaen sireenin ulvontaa valmiina ryntäämään kellokorttijonoon.

Sitä rautatieläisen leivän kapeutta - nyt kun pituudellakaan ei voinut kehuskella, työtä oli kaikilla muillakin - levennettiin looterilla ololla, vain mestareiden silmäpalvojat leikkivät työn tekemistä vielä varttia vaille neljä, kun rehelliset alkoivat lopetella jo iltapäivän neljännen tunnin puolikkaan jälkeen. Paitsi laestadiolaiset viilarit, ne möyriivät veturin alla epäkeskon kimpussa aina sireenin ulvontaan saakka jos työ sattui olemaan siinä vaiheessa. Hän oli ollut uskovaisen viilariporukan hanslankaripoikana yhden kesän ja harmitellut kun pääsi lähtemään kotiin vasta puoli viiden maissa tyhjästä

konepajasta. Ne rukoilivatkin työnantajan puolesta, käskivät hänenkin rukoilla; ja kivottivat tekemään työn ahkerasti ja hyvin, olemaan huolellinen työkalujen käytössä ja hanakka vuolemaan viilalla metallia. Se oli jumalalle otollista.

Kottikärryt painoivat. Köyttämällä hän oli saanut sopimaan niihin neljä säkkiä. Hän levähti erään portin kohdalla, katsoi pihamaalle. Lapsia, nainen otti narulta pyykkejä. Hän tunsu näiden talojen ja niiden piharakennusten kertomukset. Tuossa asui sodan aikana ja vielä toiseenkin rauhan kevääseen saakka inkeriläisperhe.

Naapurit kertoivat että ensimmäisenä rauhan syksynä inkeriläisperheen keittiön ikkunasta »rullakartiinin raosta kajastaapi valot läpi yön. Kait ne vuoron perrään vahtia pittää. Peleko on kova. Viepi unenki».

Syksy kului. Raksilassa ei ollut ilmiantajia. Vai oliko sisäasiainministeriön alainen uusittu poliisikunta tottumattomuuttaan hidas tarttumaan kiinni? »Joka tapauksessa, jos entinen ohrana ois, se olis jo napannu mejän inkeriläiset.» Se oli veturimies Antti Miilumäen tilanteenarvio. Parempaakaan selitystä ei keksitty. Antti esitti sen hellan edessä jakkaralla istuen. Kastorin luukku oli auki, he puhaltelivat Vihtorin kanssa kessusätkien savut uuniin. Aino ei sietänyt tupakointia, »eihän Ottokaan polttanut».

- Minusta saisivat mennä kotiinsa, Aino sanoi. Hän taisi olla ainoa raksilalainen joka oli kärmeissään inkeriläisten jäämisestä. Janne, Vihtori ja mummo ymmärsivät: Aino oli taas alkanut odottaa Ottoa ja Enskaa; kaikki Neuvostoliiton kansalaiset tai vähänkin sinne päin kuuluvat ihmiset, inkeriläisetkin, piti saada täältä pois jotta venäläiset vastavuoroisesti palauttaisivat omilta pakkotyöleireiltään suomalaiset. Jos saisivat tietää että tänne oli jäänyt

jokunen, vaikkakin vain inkeriläinen, voisivat käyttää sitä verukkeena.

- Elä ainakaan maitokaupan jonossa tuommosia puhu, mummo varoitteli.

- Etkä työssäkään, Janne sanoi. Hänellä ei ollut työtä. Hän olisi päässyt takaisin nahkatehtaalle muttei mennyt. Se oli äimistys mummolle ja varsinkin Vihtorille. »Miehellä on yks tän mailman kaikkeen kunniallisin ammatti ja häpiää sitä.» Mummon käsitys oli että Janne oli »laiskistunut siellä sovassa makkoillessaan. Monneen vuoteen ku ei tarvinnu muuta tehdä ku nuita akvarellijansa muaililla».

Äitinsä puheille Janne myhäili; Vihtorille jolta nahkurin ammatin oli oppinutkin hän todisteli luopumistaan:

- Konetyötä se on ja yhä koneellisemmaksi menee. Keinonahkaa ja kemiaa. Se sun rehellinen ja kunniallinen karvarinhommas on nykyään arsenikki-, elohopee- ja rikkihappoliemissä vuotien uittamista. Ne on karvanpoistoaineita. Ja parkkaamisessa sen seittemät tanniinit, kromaattit, formaliinit ja oksaalihapot. Samanlainen tuntityöläinen nahkuri on nykysin ku muutkin tehtaassa tuhertajat.

Vihtori ymmärsi että asia oli niin, olihan hän käynyt Åströmin nahkatehtaalla itse katsomassa. Jo Viipurissa viime vuosikymmenen lopulla nahan käsittely oli muuttunut yhä koneellisemmaksi, kemiallisemmaksi. Se oli hänelle silti raskasta. Toisaalta koneet päästivät raatamisen vaivasta, toisaalta ne veivät ammatista taitamisen ja tietämisen ilon.

- Meinaakkos ruveta urakoimahan?

- En. Miten niin?

Vihtori penäsi että menipä Janne mihin tahansa »kunnialliseen, rehelliseen» työhön, tämän pitäisi joka tapauksessa alistua koneiden komentoon ja tuntityöläisen rytmiin paitsi jos aikoi pysyä teollisuuden ulkopuolella ja

yrittää yksin. Silloin ja vain silloin voi tehdä mielensä mukaan.

Ei. Janne aikoi kokonaan toiseen ammattiin. Semmoiseen jossa voisi yhdistää maalaamisharrastuksensa työhön. Vihtori nauroi. Semmoista ammattia ei ollutkaan jossa Janne voisi tuherrella akvarellejansa.

- Paitti nälkätaitelija.

Vihtorista niitä oli Oulussakin runsaasti yli tarpeen. Torille oli rauhan tultua ilmaantunut taulujen kaupustelijoita ja kehysliikkeiden ikkunat olivat tuherruksia täynnä.

Janne kysyi eikö Vihtori ollut koskaan nähnyt junavaunuja, varsinkin hienompia vaunuja, toisen luokan? Oliko hän katsonut niiden ovia esimerkiksi? Tai seiniä? Miten ne oli »ootrattu»? Tarkalla ammattimiehen kädellä.

- Ootrattu perkules. Mitä se sun ootraamises on nahan tekemiseen verrattuna. Kepulihommia. Tapetin liistraajan puuhaa.

Kun naiset kuulivat Jannen aikovan junavaunujen maalariksi, molemmat olivat heti hänen puolellaan. Varmuuden vuoksi mummo vielä kysyi:

- Missee niitä junavaunuja mualataan? Ei kait sitä muualla rautasten pyöriin piällä kulukevia huoneita koristella ku rautateillä.

- Valtion rautateillä, Janne vahvisti.

- Sitähän minnäi. Missees niitä muualla, mummo loisti.

- Jumalalle kiitos ja kunnia, Aino sanoi.

- Jumaa... lalle, perkules.

- Jos alkaa uusi sota Amerikan ja ryssän välillä, Aino selitti. - Janne on turvassa rautateillä.

- Kuka sorasta jo ny puhuu?

- Lääkärit sairaalassa.

- Eikö ne perkelehet ole saanehet sorasta tarpeeksensa.

- On valtion leipee sentään, onhan siinä montai hyvvee, mummo puolusti Ainoa. - Siännöllistä elämeehän nuo valtiolaiset näkky pitävän.

Se oli totta. Moneen vuoteen ei juoppoja ollut näkynyt Raksilan kaduilla. Sodasta palanneet miehet toivat tuliaisinaan kaupunkiin runsaan viinankäytön. Säännölliseen työhön tottuneet rautatieläiset, jos joskus viinaa käyttivätkin, olivat oppineet siinäkin kohtuuteen. Aniharvat rautatieläiset joivat. Raksilan kaupunkikuva oli raitis. Sodan aikana juoppo oli harvinainen ilmestys. Sekin joku lomaileva sotilas tai saksalaisten juottama nainen.

Rautatieläiset olivat turvassa miestä uhkaavilta suurilta onnettomuuksilta: viinalta, työttömyydeltä ja sodalta. Perheenäidit syystä tyytyväisiä. Kesä -41 ja kesä-44 olivat kasvattaneet Oulun hautausmaan Kajaanin maantien puoleiseen laitaan laajan valkoisten ristien rivistön. Uhtua ja Kiestinki olivat verottaneet kohtuuttomasti kaupungin miehiä. Rautatieläisten kaupunginosa oli säästynyt. Nyt viina näytti turmelevan niitä jotka sieltä olivat selvinneet hengissä. Sieltä jostakin Noskualta naapuritaloon palannut verhoilija oli keskellä viikkoakin humalassa. Toimittaja Pokkinen kulki kasvot turvoksissa, silmät harittaen. Jopa sekatyömiehet ajelivat lauantai-iltaisain pirssiautoilla kotiin. Ei pirssillä kukaan selvin päin ajele.

- Minä näen tässä Jumalan johdatuksen, Aino piti päänsä. - Viisaat ihmiset jotka paljon tietää, ainakin enempi kuin me, ei ne turhan takia puhu että Amerikka ja ryssä hyvinkin voi joutua keskenään sotaan.

Vihtori tuhisi. - Tuohipersehitten uskoo, tuohipersehitten.

Monesta pahasta Janne välttyy kun lopettaa nahkapeitturin elämän. Enempi siitä on meidän perheelle kirousta koitunut kuin siunausta.

Aino ajatteli Taavi-veljeään jolla oli Helsingissä pikku verstaas, värjäämö ja parkkaamo. Hän oli lokakuussa käynyt veljen luona. Sodan aiheuttama pula oli koitunut Taavin onnettomuudeksi. Helsinkiläisten elämisen niukkuus olikin tuonut Taavin verstaalle lihavat vuodet. Liian lihavat. Niitä veli ei kestänyt. Ilman vaimoa ei tulisi nytkään mitään. Ennen sotaa veli oli elää kituutellut, sairastellut astmaansa, ryypiskellyt. Vähät tilaukset joita verstaalle saatiin, ne teki vaimo. Nyt oli puute kaikesta, helsinkiläiset olivat ruvenneet tuomaan paikattavaksi kanin- ja jäniksen nahkoista alkaen koiran- ja kissannahkatkin. Taavi ei kestänyt rahantulon runsautta. Alkoi leikkiä herraa johtajaa, palkkasi apulaisia vaimolleen ja muutti tilapäisen ryypiskelynsä juopotteluksi.

Murhe se oli Vihtorillekin, kenties syvempi kuin Eevalle tai Ainolle. Hänen takiaan Taavista oli tullut nahkuri. Siksi että hän itse oli joutunut aikoinaan Haminassa nahkurinkouluun. Vihtori olisi tahtonut muurariksi niin kuin Sylvester veli tai puusepäksi niin kuin Amerikkoihin mennyt Antti. Sylli veljellä oli oma asunto Helsingissä, »osake». Antin lapset lähettivät Amerikoista kuvia joissa oli rapattu kaksikerroksinen talo, kaksi autoa portaiden edessä. Ei tämä nahkapeitturin elämä ainakaan maallista hyvää ollut hänelle siunannut. Henkisestä puolesta oli saavutuksena keuhkoastma ja keuhkojen laajennus. Nyt oma poika jolle hän itse oli ammatin opettanut, sen ainoan kerran kun ammatilla alkoi pärjätä, ratkesi leventelemään herraa johtajaa. Elleivät normaalit ajat äkkiä palautuisi ja helsinkiläisten puute loppuisi, Taavi joisi itsensä hengiltä.

Ei Vihtori sitä surrut että Janne lopetti. Oikeassa tytär oli. Enempi nahkapeitturien elämään oli kuulunut kirousta kuin siunausta. Silti tuntui haikealta, nahkapeitturit olivat kuoleva rotu.

Sen vuoden joulunpyhät menivät ilman Ainon astmakohtausta. Joulukuussa oli sanomalehdissä pikku uutisia Neuvostoliitosta palanneista sotavangeista. Vaikkei Aino enää ääneen toivonut Oton tai Enskan paluuta - sen hän oli lopettanut samassa vaiheessa kun hänen uskonsa haalistui Golgatan kipumäeltä pulppuavan veren ihmeitä tekevään uudestisyntymiseen - hän ei ollut tykkänään luopunut ajatuksesta. Ottohan oli semmoinen tylyluontoinen mies, liiankin suora. Eihän se tahtonut tulla toimeen Karjalassakaan karjalaisten kanssa kun aina tokaisi päin naamaa. Karjalaisissa oli vähän venäläisten vikaa. Miksei olisi ollut? Oli hyvinkin mahdollista että Otto oli joutunut sanaharkkaan sotavankileirillä isäntiensä kanssa ja saanut rangaistusta lisää. Vankihan Otto oli. Aino tiesi miten vankien kanssa meneteltiin, olihan hän ollut 1937 Konnunsuon keskusvankilan sairaanhoitajana puolisen vuotta.

Sanomalehdet olivat kertoneet että vankeja saattoi olla vielä Venäjällä. Kai niitä vasta sitten alettaisiin palauttaa toden teolla kun koko suuri sota olisi loppu.

Katu oli kuoppainen, hiesumaata. Välillä kottikärryn pyörä painui hiekkaan. Oli muistettava työntää niin kuin betonia kärrätessä ettei ottanut käsivarsiin, kädet suorina vain jaloilla ponnistaen ja jännittämättä ettei hengästynyt.

Hän työnsi perunakärryjä. Askel askelelta kadun Plaanaojan puoleinen pää tuli lähemmäs. Sinne oli matka. Neljänteen taloon Plaanaojasta lukien.

Paistettujen perunoiden tuoksu levisi keittiöiden ikkunoista. Oli se aika. Perheenäidit käristivät sianihralla paistinpannussa perunanviipaleita. Eilen yhdentoista aikaan oli keitetty perunoita. Syömättä jääneet paistettiin tänään. Se oli ruokajärjestys, luonnon laki. Tuoksu tuntui tänne. Hän työnsi kärryt kotitalon pikkuportista pihaan. Naapurin ovi oli auki. Sieltäkin tuli sama tuoksu johon

sekoittui veturinrasvan ja hiilenpölyn läsnäolo. Perheenisä, veturinlämmittäjä, oli tullut kotiin, tuonut talleilta vaatteissaan vetureiden tuoksun.

Vetureiden hiili ja paistetut perunat, Raksilan ominaishaju iltapäivällä kello neljän jälkeen.

Nekin jäisivät tänne kun hän lähtisi Helsinkiin. Ruumiillisen työn ja halvan rasvaisen ruoan tuoksut eivät kuuluneet siihen maailmaan jota hän oli lähdössä tavoittelemaan. Sen tuoksua hän ei tuntenut, tiesi vain että sieltä käsin tätäkin kaupunginosaa hallittiin. Nälkäisen ahneudella hän halusi päästä kurkistamaan sitäkin sisältä, vetämään henkeensä sen ilmaa, mutta:

Koskaan en häpeä veturimiesten vaatteista lähtevän hiilen ja keittiön liedeltä nousevan paistettujen perunoiden hajua. Pysyköön tämä minulle rakkaana elämäni loppuun saakka.

Tämä haju yhdisti hänet Donetsin Ruhrin Sleesian Cardiffin, Belgian kaivosalueiden elämään aidommin kuin mikään mitä hän oli niistä lukenut. Tunteella hän saavutti sellaista mihin tiedolla ei yltänyt. Hiili oli teollisuutta, paistetut perunat köyhyyttä sivuavaa niukkuutta, mutta ei nujerrettua Vincent van Goghin perunansyöjien köyhyyttä, ei evankeliumeiden henkistettyä ja alistettua köyhyyttä vaan proletaarista, hikistä lihallista. Tässä oli jotakin voimakasta, raakaa. Hän liikuttui kokiessaan rakastavansa tämän tuoksuista Raksilaa. Pientä maallista hikistä ja ahdasta.

Murrosikäisenä hän oli inhonnut veturin rasvaa, hiiltä ja paistettuja perunoita. Niihin olivat liittyneet köyhyyden jokapäiväiset seuralaiset lisukkeineen. Ahneutta, ahdasmielisyyttä, herrojen maailman arvojen kumartelua, rahan ja omistuksen pakkurointia edessä, kademieltä takana päin ja sen maailman täydellistä vähättelyä jota edusti joku Vincent joku van Eyck joku Dostojevski, 1910-

luvun Sallinen, Pekkasen Samuel Oino ja jota hän arvosti yli kaiken.

Uskoonkin hän oli tullut ja antanut Jeesuksen veren pestä itsensä viime kädessä vain sitä maailmaa etsiessään ja luopunut huomattuaan ettei se löytynyt Golgatan kipuvuorelta jonka konepajan uskovaiset viilarit ja sorvarit olivat itselleen pystyttäneet. Näiden ja konepajan kommunistien keskinäinen toistensa vähättely koski saman arkisen maailman lakeja jotka Raksilassa vallitsivat. Kun Kristuksen punaisella verellä hyökättiin sosialismin punaista vastaan ja sosialistit omalla vallankumouksen punaisellaan Kristuksen ristiä vastaan, taistelu kiihvimmillaankaan ei edes sivunnut sen maailman arvoja joita hän oli etsinyt. Kamppailivat vain siitä kumman punainen oli voitokkaampi. Jan van Eyck ja Vincent eivät kuuluneet sen maailman kilvoitteluun.

Nyt hän hyväksyi Raksilan sellaisenaan. Hän oli muukalainen. Vierailu täällä oli kestänyt yhdeksän vuotta, hiukan vähempi kuin kotona Karjalassa. Kodikseen hän ei vielääkään tätä tuntenut, hyväksyi asuinpaikakseen. Kun lähtö oli edessä, huomasi kuinka kotoista ja turvallista täällä oli ollut elää. Luonto kaupungin ympärillä oli tuntunut kodilta jo kauan. Suuri joki, tasaiset männikkökankaat, niityt, harmaat ladot ja niittyjen ojanvarsipajukot.

Hän kärräsi pikkuportista pihaan, nosti säkit nurmikolle, avasi ja kaatoi kuivumaan. Huttu, talonomistaja, kurkkasi puuliiterin ovelta.

- Aikaseenpa sinä potut otit ylös, eikö nuo olis vielä kasvaneet.

- Yöpakkanen ropsinut varret. Ja mulla on lähtö Helsinkiin, nuori mies sanoi.

- Siinä on äitilles talven potut, Huttu sanoi.